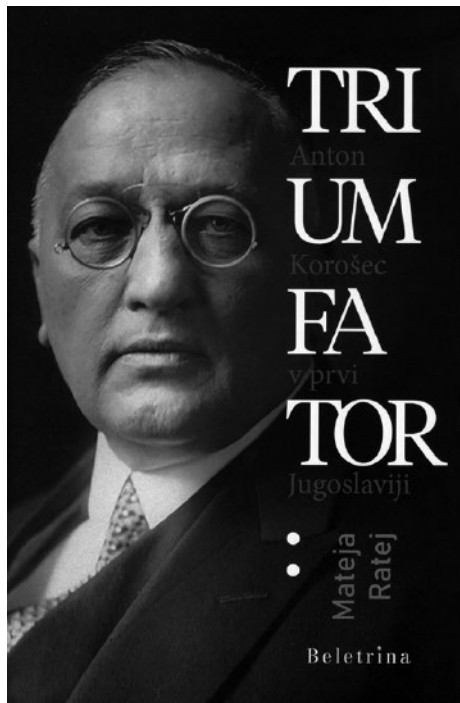

MATEJA RATEJ: *TRIUMFATOR, ANTON KOROŠEC V PRVI JUGOSLAVIJI*. Beletrina, Ljubljana 2022, 533 str.

»Državno edinstvo torej sprejemamo, narodno edinstvo pa, če se pod tem razume, da moramo prenehati biti Slovenci, kratko malo odklanjamo«.

Ob 150-letnici rojstva dr. Antona Korošca je Založba Beletrina iz Ljubljane izdala monografijo, ki jo je uredila Špelca Mrvar, jezikovno pregledala Aleksandra Kocmut in korekture opravila Jerneja Katona Zajc. Recenzenta sta bila dr. Radmila Radić in dr. Zlatko Matijević. Posrečena naslovnica na ovitku knjige je delo Luke Mancinija; za tisk jo je pripravila Jana Kuharič in tehnično uredil Marko Hercog. Monografija je z letnico 2022 izšla v nakladi 1000 izvodov na 533 straneh.

Izpod peresa pronicljive raziskovalke mentalitet v času med dvema svetovnima vojnima v minulem stoletju in zgodovinarke dr. Mateje Ratej smo v založništvu Beletrine dobili obsežno knjižno noviteto z naslovom *Triumfator*, ki nam večplastno predstavlja dr. Antona Korošca kot najvplivnejšega slovenskega politika v prvi Jugoslaviji. Naslov je nekoliko neobičajen, lahko bi celo zapisali, da rahlo provokativen. Mateja Ratej sodi med izjemno plodovite pisce in je kot zgodovinarica, zaposlena na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU, urednica *Biografskih študij* v okviru zbirke *Življenje in dela*. Poleg tega je pomembna njena uredniška vloga pri *Novem Slovenskem biografskem leksikonu* in pri drugih strokovnih edicijah ZRC SAZU. Doslej je objavila veliko kulturno-zgodovinskih študij in biografij nekdanjih bolj ali manj anonimnih posameznikov, »saj je šele skozi njihovo življenje mogoče uzreti prepričljiv približek dobe«, kot je sama zapisala o svojem načinu raziskovanja. Takšen način sicer ni pogost, zato je toliko bolj hvalevredno, da ga je uporabila tudi pri omenjeni monografiji, ki pa ne govori o anonimnem, javnosti neznanim posamezniku, pač pa o enem najvplivnejših slovenskih politikov prve polovice 20. stoletja. Dr. Anton Korošec je nesporna velika zgodovinska osebnost, mnogo več kot samo slovenski in jugoslovanski politik in vsako novo delo o njem je dobrodošlo. Tudi ta monografija ni odveč. O njem sicer že veliko vemo, a marsikaj je treba še raziskati, dopolniti in zapisati za povsem zaokroženi zgodovinski (zgodovinopisni) spomin na tega »preleškega« svetovljana širokih obzorij in bistrega duha, doma iz Biserjan pri Sv.

Juriju ob Ščavnici. Tam ima tudi spominsko sobo. SLS in dr. Anton Korošec sta bila v 20 letih deležna večinske podpore takratnega slovenskega volilnega telesa, saj je na volitvah stranka dobivala skoraj 2/3 volilno podporo. Tako se je vloga SLS in njenega predsednika izražala tudi v Beogradu. Redkokateri slovenski politik je ustvaril takšno politično kariero, kot jo je ustvaril prav dr. Anton Korošec, katere vrh je bilo imenovanje za predsednika vlade v letu 1928. Ne smemo tudi prezreti njegove vloge v vladi dr. Milana Stojadinoviča (1935–1939), v kateri je v okviru JRZ velemojstrsko sklepal kompromise z najvplivnejšimi političnimi voditelji in pomembno sooblikoval predvojni »spopad« vlade s komunisti in ostalo opozicijo.

Avtorica je uvodoma dovolj jasno pojasnila, da predstavlja njena monografija politično biografijo slovenskega političnega voditelja v prvi Jugoslaviji in da je rezultat njenih raziskav s področja biografskih študij zadnjih dveh desetletij, prepletenih s poglobljeno študijo politike največje in najvplivnejše slovenske politične stranke med svetovnima vojnama. Gre seveda za Slovensko ljudsko stranko (SLS), v kateri je bil dr. Korošec avtoriteta in karizmatični voditelj, brez katerega ne bi nikoli dosegla svojih programsko-političnih in tudi ideoloških ciljev. Moramo biti poštene in korektni do avtorice in seveda še zlasti do bralcev ter zapisati, da monografija ni nekaj povsem novega o dr. Korošču in da tudi ne gre za klasično biografijo. Kljub temu je v njej dovolj osnovnih biografskih podatkov o njegovi bogati in ustvarjalni poti (rojstvo, šolanje, delovna, življenjska in duhovno-družbena pot

ter bogata politična kariera v prvi Jugoslaviji). Čisto dovolj, sploh glede na neverjetno bogati znanstveni aparat na koncu (ter s sprotnimi opombami) z obsežnim seznamom virov in literature, kar je bralcu v veliko pomoč, da si lahko o dr. Korošču ustvari popolno, barvno sliko. Naj ob tem zapišem, da je avtorica zelo korektno poudarila, da je pričujoča monografija rezultat mnogih raziskav, ki jih je o dr. Korošču in vodilni slovenski politični stranki med svetovnima vojnama opravila v okviru diplomskega in podiplomskega študija (magistrskega, doktorskega in podoktorskega študija) v letih 1999–2007 ter s kasnejšim poglobljenim in kompleksno zastavljenim raziskovalnim delom vse do druge dekade 21. stoletja. Njeno obsežno raziskovanje političnega delovanja dr. Korošča med svetovnima vojnama sloni na podrobni in kritični obravnavi tedanjega slovenskega in jugoslovanskega političnega in strankarskega časopisja ob upoštevanju cenzure tiska v pogojih diktature po letu 1929 ter ohranjenega arhivskega gradiva političnih akterjev. Izpostavlja, da »vselej prvi govorijo različni tiskani viri: spomini, avtobiografije, sočasne družboslovne in humanistične razprave, leposlovni zapisi ipd. Kot zgodovinski vir nosijo v sebi najboljši približek resnice o preteklih mentalitetah.« Bo kar držalo, sploh glede bogastva tiskanih virov o SLS in o njenem voditelju dr. Korošču, ki mu je bil del časopisja (še posebej katoliški Slovenec) neverjetno naklonjen in ga je spremljalo na mnogih njegovih poteh, ne samo političnih. Ne smemo pozabiti, da je bil dr. Korošec v zgodnejših letih političnega delovanja tudi avtor mnogih člankov in je opravljal tudi uredniške funkcije. Skratka, izredno

dobro je poznal vlogo in pomen tiska in je običajno vedno znal izkoristiti medijsko priložnost, ki se mu je ponudila. Iz posameznih poglavij monografije je to zelo jasno razvidno in zato se lahko strinjamo oceno, da je imel dr. Anton Korošec v času prve jugoslovanske države (k nastanku katere je tudi sam veliko pripomogel) sebe kot politika in stranko, ki jo je vodil, za demokratični pojav »*par excellence*«, še posebej v času Stojadinovićeve vlade. Dr. Milan Stojadinović (1888–1961) je vodil jugoslovansko vlado v letih 1935–1939) in v njej je imel dr. Korošec kot notranji minister velikansko vlogo. Skupaj s Stojadinovićem in Spahom je bil ustanovitelj Jugoslovanske radikalne zajednice (JRZ).

Za knjižno objavo so bile predhodne razprave dr. Mateje Ratej nadgrajene in smiselno povezane, zlasti v tematski lok, ki se zmore približati osnovnim delcem preteklih stvarnosti bolj kot pa v časovne nize pedantno urejeni pretekli dogodki, česar smo običajno vajeni. Drugačen pristop je bil dobrodošel in prinaša rahlo svežino, sploh če se strinjamo z avtoričino pripombo, da je »v časovno vertikalno ujeta preteklost pač vselej najprej kolektivno slepilo, ki prihodnjim generacijam daje lažen občutek obvladovanja preteklosti. Ob te ostaja do kraja enigmatičen, neponovljiv in nevpletenim nikoli do kraja razumljiv družbeni kontekst, a ravno ta ključno določa tako posameznike in njihova dejanja kot skupnosti in dogodke, ki jih te generirajo.« Delim to mnenje in se strinjam, da je bil njen namen pošten, saj je bralcem brez dlake na jeziku in brez nepotrebnega filozofsko-sociološkega ovinkarjenja povedala, da »je le v biografijo, ki z zornega kota konkretnega

posameznika (v njenem primeru torej dr. Antona Korošca) motri in pojasnjuje pretekle družbene zakonitosti, pojme, pojave, odnose, mišljenja in stanja ter se ob tem ne polašča preteklosti z objestnostjo razlagalnih postopkov, mogoče verjeti.« Tudi v tem je nekaj dodane vrednosti nove monografije.

Razporeditev poglavij se mi zdi smiselna, primerna, a vseeno si dovolim dobronamerno pripomniti, da bo morda koga od bralcev zmotila. Urednica knjige se je pač odločila, kot se je – to je njena pravica. In odločitev je bila najbrž sprejeta po dogovoru z avtorico. Mnenja okoli tega bodo različna, v to sem prepričan in hkrati pripominjam, da razporeditev ne zmanjšuje vsebinske sporočilnosti monografije. Sprašujem pa se, ali ne bo koga celo rahlo presenetilo, da so med poglavji tudi sicer zanimiva in tehtna razmišljanja o ljudeh, ki bi jih lahko prezrli ali izpustili (na primer zapisi o Ivanu Ditingerju in o komunističnih bacilih koroškega fužinarja, pa poglavje o Edvardu Kardelju in Ivanu Lahu ...). Sodbo o tem prepuščam drugim in dodajam, da se tudi v omenjenih poglavjih поблиžje spoznamo z dr. Korošcem in njegovimi politično-državniškimi potezami. Sploh v kontekstu njegovega jasnega nasprotovanja komunizmu. Za zaključek bi želel dobronamerno pripomniti, da se mi ne zdi najbolj posrečen zaključek knjige z zadnjim poglavjem *Gasilci, prostovoljna armada za končni obračun s komunisti* po prej objavljenem Koroščevem albumu iz leta 1938 z vsebinsko jedrnatim komentarjem in z objavo dokumentarnih fotografij. Fotografije same po sebi ilustrirajo osebno držo, vlogo in pomen dr. Korošca kot strankarskega voditelja, politika in

državnika. Morda ne bi bilo odveč, če bi vsaka od njih imela podnapis. Album s fotografijami bi bil »razkošno« zadnje poglavje monografije, ki je še ena v nizu knjig o dr. Antonu Korošcu, ki mu je zgodovinopisje namenilo pozornost, kakršna mu tudi gre. A vsega bojda še ni povedalo, zato bodo nove raziskave toliko zanimivejše, sploh njegova dejanska vloga in osebni prispevek pri sprejemanju antisemitske zakonodaje v prvi Jugoslaviji na pragu okupacije in njenega razkosanja. In še kaj bi se našlo.

Kakorkoli že, dr. Anton Korošec je tudi s to monografijo, za katero moramo izreči priznanje tako avtorici dr. Mateji Ratej kot založbi Beletrina, ki jo je uvrstila v svoj program, dobil še en spomenik. Zaslužno, saj mu je treba priznati, da je bil tudi kot duhovnik »*ljudski človek*«, ki je razumel ljudi in znal biti med njimi, jih poslušati in prepričljivo nagovoriti. Hkrati je s svojimi privrženci znal tudi zaživeti. Bil je mož širokih obzorij, spreten politik in odličen kombinatorik. Bil je tudi postaven in markanten mož, ki se ni odrekel družabnemu življenju in se je dobro znašel tudi v beograjskem mestnem

okolju. Znal je skratka živeti polno življenje, celo do te mere, da je včasih pozabil na zdravje.

Mnogi radi izpostavijo, da je bil eden od ključnih soustvarjalcev Karađorđevićve Jugoslavije, nepogrešljivi slovenski politik in velikopotezni mož, ki je bil častni občan več kot 300 slovenskih občin in častni doktor Ljubljanske univerze. Smel in mogel je govoriti v imenu slovenskega naroda. V beograjskem političnem labirintu sta prišli v popolnosti do izraza njegova brezhibna politična strategija in taktika. Vedel je, do kod lahko gre in kdaj je pametno stopiti korak nazaj. Okoli sebe je imel zveste, vdane in sposobne sodelavce. Brez njih ne bi dosegel tega, kar je dosegel, in če bomo skrbno prebrali monografijo *Triumfator* izpod peresa dr. Mateje Ratej, se bomo v to še enkrat prepričali. Kljub množici izjemnih sodelavcev pa očitno ni znal najti naslednika, ki bi sledil njegovi poti, vsaj v pogledu vodenja stranke. A to je že drugo poglavje, o katerem bodo raziskovalci zagotovo povedali svoje. Ponujam jim izziv!

Marjan Toš